

Succesfactoren voor Nederlands-Vlaamse samenwerking rond digitaal erfgoed

Aanbevelingen Taaluniecommissie
Digitaal Erfgoed

Datum: 8 oktober 2015

Succesfactoren voor Nederlands-Vlaamse samenwerking rond digitaal erfgoed

Aanbevelingen Taaluniecommissie
Digitaal Erfgoed

Datum: 8 oktober 2015

Inhoud

1	Inleiding	7	Bijlage 1	17
1.1	Achtergrond	7	Instellingsbeschikking & Aanstellingsbrief Taalunie- commissie Digitaal Erfgoed	
1.2	Nederlands-Vlaamse afstemming	7		
1.3	Besluit van het Comité van Ministers	8		
2	Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed	9	Bijlage 2	21
3	Succesfactoren en aanbevelingen	11	Samenstelling Taalunie- commissie Digitaal Erfgoed	
	Cluster 1. Maatschappelijk belang	11		
	Cluster 2. Werking erfgoedsector	12		
	Cluster 3. Internationale inkadering	14		

1. Inleiding

1.1 Achtergrond

Het duurzaam beheren, behouden en beschikbaar stellen van digitaal erfgoed zijn in de komende jaren beleidsspeerpunten in zowel Nederland¹ als Vlaanderen². Door beide overheden wordt ook aangestuurd op een nauwere samenwerking tussen cultuur, erfgoed en wetenschap (in het bijzonder in het kader van de creatieve industrie en de e-humanities). De innovatieagenda in Nederland en Vlaanderen wordt voor een belangrijk deel beïnvloed door Europese ontwikkelingen³.

In het kader van haar infrastructurele beleid is het voor de Taalunie van belang verbindingen tot stand te brengen tussen allerlei digitale bronnen en basis-materialen in en voor het Nederlands (*Beleidsplan 2015-2020*, p. 16). Samenwerking met andere sectoren is hiervoor cruciaal. Vanuit deze motivatie is de Taalunie al enkele jaren betrokken bij de Nederlands-Vlaamse beleidsontwikkeling op het terrein van digitaal erfgoed.

De erfgoedcollecties die in Nederland en Vlaanderen worden beheerd, documenteren een sterk gedeelde geschiedenis, van het prille begin tot het heden. Digitalisering maakt het mogelijk fysiek gescheiden collecties direct aan elkaar te koppelen, ten dienste van bijvoorbeeld het onderwijs, de wetenschap en de creatieve industrie. Daartoe is er wel nood aan goede onderlinge afspraken over techniek, functies, werkmethoden en niet in de laatste plaats de taal om dergelijke koppelingen tot stand te brengen. De Nederlandse taal is een cruciaal instrument om allerlei soorten erfgoed (tekstueel, museaal en audiovisueel) te beheren, te ontsluiten en voor hergebruik open te stellen. Nauwere samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen op dit gebied kan ervoor zorgen dat gebruikersgroepen wereldwijd op een efficiënte wijze kunnen profiteren van gedeelde en gekoppelde bronnen over de geschiedenis, taal en cultuur van de Lage Landen.

¹ Zie de Nationale strategie digitaal erfgoed

² Zie de Beleidsnota 2014-2019. Cultuur

³ Zoals de Digitale Agenda voor Europa, Europeana en CLARIN

De Taalunie ziet voor zichzelf een rol weggelegd in het stimuleren van samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen om enerzijds meer effectiviteit te bereiken in het benutten van de Nederlandse taal als instrument en anderzijds om zowel Europese als nationale ambities op het gebied van digitalisering van erfgoed efficiënter te realiseren. Beide overheden zouden sterker en efficiënter kunnen opereren ten behoeve van het Nederlandstalig erfgoed als ze hun innovatiebeleid voor het erfgoed onderling afstemmen. De uitdaging hierbij is om, met respect voor de eigen rol, doelstellingen, ambities en agenda van de respectieve overheden en instellingen, gezamenlijke Nederlands-Vlaamse ambities en doelen en een gezamenlijke Nederlandse-Vlaamse agenda te definiëren.

1.2 Nederlands-Vlaamse afstemming

Om een adequaat Nederlands-Vlaams beleidskader te creëren voor meer afstemming tussen digitaliseringsactiviteiten in Nederland en Vlaanderen, stelde de Taalunie in 2012 een **Nederlands-Vlaamse ad-hoc-beleidswerkgroep** in. In deze werkgroep zetelden vertegenwoordigers van betrokken departementen en uitvoeringsorganisaties zoals DEN, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Packed en FARO. De beleidswerkgroep stelde een **visietekst** op waarin Nederlands-Vlaamse samenwerking ook in het kader van het Europese erfgoedportaal Europeana, het Europese initiatief CLARIN en de op innovatie gerichte Digitale Agenda voor Europa werd geplaatst.

In juni 2012 werd de visietekst tijdens een **werkbijeenkomst** getoetst aan het veld. Daarbij kwamen de volgende thema's aan de orde:

- hoe samen te werken bij de Nederlandstalige inbreng in de internationale data-infrastructuur;
- hoe digitalisering, ontsluiting en bewaring van erfgoed in de binationale context te optimaliseren;
- hoe het gebruik van open data te stimuleren zodat wat gedigitaliseerd wordt, optimaal bruikbaar en herbruikbaar is.

Mede op basis van de uitkomsten van deze werkconferentie, formuleerde de **Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren** in 2013 zijn advies *Waardeer Samenwerking*. Doel was richting te geven bij de uitvoering van de ambities zoals geformuleerd in het meerjarenbeleidsplan van de Nederlandse Taalunie en zo bij te dragen aan de Europese en nationale ambities op het gebied van digitalisering van erfgoed. Het raadsadvies was mede bedoeld om de synergie tussen beide landen op deze terreinen te versterken. Nederlands-Vlaamse samenwerking leidt tot schaalvoordelen en afstemming van activiteiten brengt meer samenhang en voorkomt overlappingsen. Er spelen diverse gedeelde belangen, zoals efficiëntie bij investeringen en het versterken van de zichtbaar-

heid en beschikbaarheid van Nederlandstalig erfgoed op internationale digitale netwerken. Het zou opportuun zijn als de overheden ook in hun nationale communicatie zouden wijzen op de meerwaarde van Vlaams-Nederlandse samenwerking op dit terrein.

1.3 Besluit van het Comité van Ministers

Op basis van het Raadsadvies *Waardeer samenwerking* besloot het Comité van Ministers op 10 juni 2013 tot de instelling van de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed (zie bijlagen 1 en 2).

Het Comité van Ministers heeft met belangstelling kennisgenomen van het advies *Waardeer Samenwerking. Advies over Nederlands-Vlaams beleid voor het duurzaam beheren, behouden en beschikbaar stellen van Nederlandstalig erfgoed van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren*. Het onderschrijft op hoofdlijnen de in het advies geformuleerde uitgangspunten en besluit tot de instelling van een Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed. De commissie wordt ingesteld om op het terrein van digitaal erfgoed geleverde inspanningen te evalueren, aanzetten te geven tot gezamenlijk Nederlands-Vlaams beleid en evoluties in het veld op te volgen. Als basis daarvoor wordt onder meer geïdentificeerd:

1. welke lessen kunnen worden geleerd uit grote digitaliseringsprojecten die worden of zijn uitgevoerd;
2. wat succesfactoren zijn voor Nederlands-Vlaamse samenwerking in internationale data-infrastructuren;
3. wat voorwaarden zijn voor instellingen om hun collecties en collectiegegevens als

open data vrij te kunnen geven, zodat wat gedigitaliseerd wordt, optimaal bruikbaar en herbruikbaar is.

Aan de commissie in oprichting wordt gevraagd een instellingsbeschikking op te stellen en die met een aanzet tot operationalisering van het Raadsadvies voor te leggen aan het Comité van Ministers.

De werkgroep die op 15 mei 2012 door het Comité van Ministers is ingesteld om te verkennen op welke wijze Nederland en Vlaanderen hun inspanningen voor de ontwikkeling van een (landelijke) digitale bibliotheek op elkaar kunnen afstemmen, wordt gevraagd ook aan de commissie Digitaal Erfgoed te rapporteren. Het Algemeen Secretariaat wordt gevraagd te waken over de aansluiting van de Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren op zowel de (landelijke) digitale bibliotheken van Nederland en Vlaanderen als bredere initiatieven op het terrein van digitaal erfgoed.

2. Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed

In opvolging van het besluit van het Comité van Ministers werd een **Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed** ingesteld met vertegenwoordigers uit beleid en veld:

- voor Vlaanderen zijn dit het Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media (CJSM), FARO, Packed, VIAA, Erfgoedbibliotheek, Archiefbank Vlaanderen, V-Must-net;
- voor Nederland zijn dit het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), KB, DEN, Nationaal Archief, CLICKNL/CLARIAH en Digitale Collectie Nederland.

Marco de Niet, lid van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren en directeur van DEN is voorzitter, het Algemeen Secretariaat van de Taalunie voert het secretariaat.

Als antwoord op de eerste vraag van het Comité van Ministers liet commissie een onderzoek uitvoeren naar de lessen die geleerd kunnen worden uit grote projecten rond digitaal erfgoed in Nederland en Vlaanderen. Het was niet de bedoeling om de projecten uitvoerig te evalueren, wel om aanbevelingen voor de toekomst te formuleren. De uitkomsten moesten voldoende informatie bevatten om de tweede vraag van het Comité van Ministers te helpen beantwoorden: 'Wat zijn de succesfactoren voor Nederlands-Vlaamse samenwerking in internationale data-infrastructuren?'. In overleg met de commissie zijn voor dit onderzoek de volgende projecten uitgekozen:

- Nederland: Musip, Beelden voor de Toekomst, Erfgoed van de Oorlog, Metamorfose, Historische kranten, N.E.D. / Digitale Collectie NL;
- Vlaanderen: Flandrica, Lukas-Art in Flanders, MovE-Museum in Zicht, Erfgoedplus.be, Vlaamse kunstcollectie;
- Nederlands-Vlaams: AAT-Ned, Spectrum-NL, DBNL, TST-centrale.

Het onderzoek, uitgevoerd door Wilbert Helmus, resulteerde in het rapport *Lessen voor de toekomst uit Nederlandse en Vlaamse digitaal-erfgoedprojecten*. De belangrijkste lessen worden hieronder kort gepresenteerd.

Lessen rond visie en beleid

Zowel subsidieverstrekkers, overheden als uitvoerders van projecten hebben in de gesprekken gewezen op het belang van een langetermijnvisie op en strategische uitgangspunten voor digitalisering van erfgoed.

1. Digitaal-erfgoedprojecten zijn vaak gericht op de eigen zichtbaarheid en succes op korte termijn, terwijl resultaten duurzaam en deelbaar zouden moeten zijn.
2. Sectorbrede vragen, zoals auteursrechten, meertaligheid en thesauri, vragen om gemeenschappelijke antwoorden op nationaal en internationaal vlak.
3. Een gebrek aan ICT-kennis leidt tot besluitvorming op basis van een versimpelde voorstelling van zaken.
4. Digitaal-erfgoedprojecten worden nog te weinig uitgewerkt als onderdeel van een samenhangend digitaal ecosysteem met sterke onderlinge afhankelijkheden.

Lessen met betrekking tot het proces

Uit de interviews is gebleken dat het uitwisselen van ervaringen over de opzet en de uitvoering van projecten zinvol is. Uit de gesprekken konden algemeen geldende lessen ten aanzien van het proces rondom digitaal-erfgoedprojecten afgeleid worden.

5. Projectdoelstellingen worden vaak te rooskleurig en te ambitieus voorgesteld, ook omdat financiers realistisch geformuleerde projecten minder aantrekkelijk vinden.
6. Ondanks voortdurende technologische ontwikkelingen worden projecten na de start niet meer daarop aangepast.
7. Het nut van het gebruik van standaarden voor duurzame toegankelijkheid wordt algemeen onderkend, maar de praktische toepassing ervan is vaak nog moeilijk.
8. Samenwerking op nationaal niveau of in Nederlands-Vlaams verband is vaak vrijblijvend of afhankelijk van persoonlijke contacten.

Lessen met betrekking tot de eindresultaten (het product)

De resultaten van de projecten zijn niet altijd vergelijkbaar. In het algemeen kunnen wel lessen worden getrokken over het duurzame onderhoud van eindresultaten. Dit geldt ook voor het bepalen van de toegevoegde waarde van digitaal-erfgoedprojecten.

9. Financiering heeft vooral een tijdelijk en projectmatig karakter waardoor de duurzaamheid en deelbaarheid van de resultaten in gevaar is.
10. Het ontbreekt vaak aan een zakelijke afweging tussen kosten en opbrengsten om de toegevoegde waarde van een project scherp te stellen.
11. Specifieke doelgroepen van gebruikers worden nog nauwelijks onderzocht.

3. Succesfactoren en aanbevelingen

Op basis van de bovenstaande lessen heeft de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed succesfactoren voor digitaal-erfgoedprojecten bepaald en een gebald aantal aanbevelingen aan het Comité van Ministers geformuleerd om deze succesfactoren in de toekomst te versterken, waar mogelijk met een Nederlands-Vlaamse afstemming. Deze afstemming kan langs twee lijnen worden vormgegeven:

1. de parallelle in de digitale ontwikkelingen in beide landen versterken, zodat er meer opportuniteit komt voor samenwerking;
2. daadwerkelijke samenwerkingsverbanden smeden.

Er zijn diverse methoden en instrumenten denkbaar om deze lijnen nader in te vullen, zoals:

- hergebruik van beleid (gerichte samenwerking van beleidsmakers uit Nederland en Vlaanderen; dit kan van visie tot uitvoering zijn);
- netwerkvorming (bijvoorbeeld koppeling en opschaling van digitale infrastructuren);
- gekoppelde en geïntegreerde kennisvoorzieningen (met name over niet aan nationale context gebonden zaken, zoals Europese en technologische ontwikkelingen);
- gedeelde financiering van voorzieningen die zowel in Nederland als in Vlaanderen worden gebruikt (denk aan AAT-NED);
- gezamenlijke methodologieontwikkeling (bijvoorbeeld ten behoeve van kwantitatief of kwalitatief onderzoek naar digitaal erfgoed);
- gemeenschappelijke vertegenwoordiging in internationale gremia;
- inkadering in andere Nederlands-Vlaamse activiteiten (zoals de Taalunie en de CVN);
- vergelijking van goede praktijkvoorbeelden;
- bundeling van krachten (bv. ten opzichte van Europese Commissie, marktpartijen);
- geen afstemming (wanneer de nationale context allesbepalend is).

Hieronder worden de succesfactoren en aanbevelingen in drie clusters gepresenteerd: het eerste cluster betreft het maatschappelijk belang van digitaal erfgoed; het tweede adresseert de werking van de erfgoedsector; het derde betreft de internationale

(in het bijzonder Europese) beleidsinkadering voor digitaal erfgoed. Per aanbeveling wordt toegelicht hoe de Nederlands-Vlaamse samenwerking op dit punt zou kunnen worden ingevuld.

CLUSTER 1. Maatschappelijk belang

Succesfactor 1

De klant centraal

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Beleid om klantgerichte dienstenontwikkeling te bevorderen
 - Opstellen van nieuwe op klanttevredenheid gebaseerde prestatie-indicatoren
-

Toelichting:

Tot enkele jaren geleden stond digitalisering van cultureel erfgoed vooral in het teken van het creëren van een digitaal aanbod. Anno 2015 beheren bijna alle erfgoedinstellingen, groot en klein, digitale collecties en ontwikkelen ze digitale diensten om die collecties te tonen. In de afgelopen paar jaar is er veel meer aandacht gekomen voor gebruik en hergebruik van die digitale erfgoedcollecties. Ook is het duidelijk geworden dat gedane investeringen in digitalisering lang niet altijd renderen. Het digitale aanbod heeft veel weg van een schot hagel. Dankzij de sociale media zijn er diverse mogelijkheden gekomen voor directe digitale interactie tussen erfgoedinstellingen en hun klantgroepen. Dit biedt kansen om bij digitalisering veel beter rekening te houden met de klantvraag en om de kennis aanwezig bij de klantgroepen beter te benutten. Op basis van de klantvragen kan ook de toegevoegde waarde van nieuwe digitaal-erfgoedprojecten scherper worden gesteld.

Aanbeveling 1

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om bij de verdere beleidsontwikkeling op het gebied van digitaal erfgoed rekening te houden met de prestaties van erfgoedinstellingen op het gebied van digitale

interactie met hun klantgroepen en instellingen die in hoge mate klanttevredenheid bereiken, te belonen.

Succesfactor 2

Kennis van digitaal gebruik en gebruikersgedrag

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Methodologie voor onderzoek naar veranderend mediagedrag
 - Spiegeling van onderzoeksresultaten bij ontwikkeling van nieuw beleid
-

Toelichting:

Het mag dan voor erfgoedinstellingen een goed principe zijn om de klant centraal te stellen, het is niet eenvoudig die digitale klant te kennen. Onder invloed van ICT is de samenleving in een permanente staat van innovatie beland, met alle gevolgen van dien voor het digitale gedrag van gebruikers van digitaal erfgoed en de competenties die de erfgoedinstellingen nodig hebben om hun taken goed te kunnen vervullen. Wat vandaag een goed digitaal platform kan zijn voor een culturele dialoog, kan morgen weer achterhaald zijn. Hierbij moet wel duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen verwachtingen van gebruikersgroepen ten aanzien van de digitale propositie en de technische mogelijkheden die zij tot hun beschikking hebben om met dat aanbod om te gaan. Om de veranderingen in verwachtingen en mediagedrag van klanten van erfgoedinstellingen te kunnen duiden, is herhaalbaar onderzoek nodig. Hierbij kan ook gekeken worden naar de mate waarin erfgoedinstellingen bevolkingsgroepen daadwerkelijk bereiken. De elkaar opvolgende resultaten van dergelijk onderzoek, bijvoorbeeld uitgevoerd met focusgroepen, maken bijsturing tijdens de uitvoering van projecten mogelijk.

Aanbeveling 2

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om onderzoek naar belangstelling voor en gebruik van digitaal erfgoed in de samenleving te intensiveren.

Succesfactor 3

Impact op de samenleving

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Methodologie voor ontwikkeling van een nieuw waardenkader
-

Toelichting:

Digitalisering biedt allerlei lonkende perspectieven om gebruik en waardering van cultuur en erfgoed in de samenleving te versterken, nu en in de toekomst. Er is echter geen duidelijk waardenkader op basis waarvan de impact van digitaal erfgoed op de samenleving (inclusief onderwijs en wetenschap) kan worden bepaald. Het gevolg hiervan is dat beleidsontwikkeling op het terrein van digitaal erfgoed zowel bij de overheid als bij erfgoedinstellingen nog in hoge mate ad hoc is en gebaseerd is op aannames en wensdenken. Als er een helder en gedeeld waardenkader zou zijn, zouden duurzamere keuzes kunnen worden gemaakt over langetermijninvesteringen in digitalisering. Ook zou er dan adequater aangegeven kunnen worden welke nieuwe competenties nodig zijn in de erfgoedsector, waarmee opleidingen in hun curricula weer rekening kunnen houden. Tot slot zou er voor meer samenhang kunnen worden gezorgd tussen verschillende projecten waarin publieksdiensten worden ontwikkeld.

Aanbeveling 3

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om te investeren in de ontwikkeling van een waardenkader voor digitaal erfgoed, waar mogelijk of zinvol in aansluiting op reeds bestaande waardenkaders voor analoge cultuur en erfgoed om vooraf waardencreatie te kunnen bepalen en achteraf klanttevredenheid te kunnen meten.

CLUSTER 2. Werking erfgoedsector

Succesfactor 4

Stevige netwerkverbanden

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Gedeelde visie op (nieuwe) rollen en functies in netwerken
 - Gekoppelde / geïntegreerde digitale infrastructures
 - Gekoppelde / geïntegreerde kennisvoorzieningen
 - Gedeelde financiering van voorzieningen
-

Toelichting:

Digitaal denken betekent in essentie denken in netwerken en verbanden, niet in losse, geïsoleerde activiteiten of projecten. Samenwerking, zowel binnen de erfgoedsector als met partners daarbuiten, is dan ook het uitgangspunt voor beleidsontwikkeling en -uitvoering met betrekking tot digitaal erfgoed. Netwerken functioneren op basis van gedeelde

verantwoordelijkheden en door de netwerkpartners erkende taakverdelingen. Voor de erfgoedsector betreft dat enerzijds uitvoerende taken (zoals ontwikkeling en beheer van publieke dienstverlening, collectievorming en -ontsluiting en dataconservering) en anderzijds ondersteunende taken (zoals opleidingen, kennisdeling en kwaliteitszorg). Bovendien maakt het erfgoed onderdeel uit van een breder cultureel en maatschappelijk ecosysteem, zowel wat productie als gebruik betreft. Sommige taken worden bij voorkeur door zo veel mogelijk netwerkpartners uitgevoerd, voor andere volstaat het dat een of enkele partijen met voldoende kritische massa ('knooppunten') hier zorg voor dragen. Op deze manier kunnen de overheden hun middelen gericht investeren. Vanuit de knooppunten kunnen ook gemeenschappelijke antwoorden op sectorbrede vragen worden geformuleerd en kan het gebruik van gemeenschappelijke standaarden worden gestimuleerd.

Aanbeveling 4

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om de totstandkoming van een gedifferentieerde netwerkstructuur te stimuleren met behulp van gerichte financiering en waardering. De afspraken en taakverdelingen binnen die netwerkstructuur dienen zowel door overheid als door het veld geaccepteerd te worden teneinde de werking van het netwerk te bevorderen en (project)resultaten en kennis zo goed mogelijk te laten renderen. Beschouw de centraal uit te voeren taken nadrukkelijk in een Nederlands-Vlaams perspectief.

Succesfactor 5

Contextgevoeligheid

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Gedeelde visie op digitaal erfgoed in een publiek-private context
 - Vergelijking van goede praktijkvoorbeelden met betrekking tot succesvolle digitale proposities met cultureel erfgoed
-

Toelichting:

Netwerken functioneren niet alleen op basis van zakelijke afspraken en taakverdelingen, maar ook op basis van bereidheid tot delen en samenwerken. Veel erfgoedinstellingen ervaren op dit punt spanning. Het eigenbelang van een instelling gaat niet altijd hand in hand met het gemeenschappelijk belang binnen een netwerk. Het huidige beleid geeft wat dit betreft

gemengde signalen. Erfgoedinstellingen worden enerzijds gestimuleerd meer cultureel ondernemerschap te vertonen en een grotere financiële onafhankelijkheid te bereiken, maar anderzijds is er een sterke beweging (ook vanuit Europese wet- en regelgeving) om hun kennis en collecties, hun belangrijkste 'assets', zo veel mogelijk als open data te publiceren. Ook het huidige auteursrecht belemmert de mogelijkheden tot delen. Verder speelt mee dat private partners een steeds grotere rol pakken in de informatiedienstverlening op het gebied van geschiedenis en cultuur. Erfgoedinstellingen worden steeds meer afhankelijk van grote ICT-bedrijven als Google en Facebook om hun collecties online zichtbaar en bruikbaar te maken. Erfgoedinstellingen zullen moeten accepteren dat omgevingsfactoren steeds bepalender worden voor hun functioneren en beleidsmakers zullen erfgoedinstellingen in staat moeten stellen zich flexibel te kunnen verhouden tot die veranderende contexten. Tegelijkertijd biedt kennis van de private markt de overheid de mogelijkheid gerichtere keuzes te maken in hun investeringen.

Aanbeveling 5

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om voor de lange termijn een visie te ontwikkelen op de positie van digitaal erfgoed in het publieke domein in relatie tot marktwerking en publiek-private samenwerking en voor de korte termijn meer flexibiliteit in te bouwen in hun financieringsprogramma's. Beide bewegingen zijn nodig om erfgoedinstellingen individueel en als collectief in staat te stellen snel en adequaat te reageren op de context waarin zij functioneren.

Succesfactor 6

Dialogo tussen beleid en uitvoering

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Spiegeling van wijze waarop regiefunctie door de overheid wordt ingevuld
 - Gedeelde methodologie voor monitoring van digitale successen
-

Toelichting:

Vernetwerking van de samenleving leidt ertoe dat ook de overheid zelf een netwerkpartner is geworden. Investeringen in digitale voorzieningen hebben een lange doorwerking. Daarom is projectmatige financiering slechts ten dele succesvol gebleken op het gebied van digitaal erfgoed. Beleid en uitvoering beïnvloeden elkaar in steeds sterkere mate. Vanuit de

uitvoering is niet alleen behoefte aan beleidskaders, maar ook aan netwerkregie om individuele resultaten generiek te maken en achterblijvers van koplopers te laten leren. Ook is er behoefte aan controle achteraf (monitoring) dat resultaten en lessen daadwerkelijk worden gedeeld. Reflectie op de kwaliteit, de houdbaarheid en de impact van (tussentijdse) resultaten is voor zowel beleidsmakers als uitvoerders van groot belang. Dankzij een structurele dialoog tussen beleid en uitvoering en een stevige netwerkregie kunnen voor projecten vooraf realistischere doelstellingen worden geformuleerd en is achteraf een betere reflectie mogelijk op wat bereikt is en wat de benodigde volgende stappen zijn.

Aanbeveling 6

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om ervoor te zorgen dat toekomstig beleid in directe dialoog met uitvoerende partijen ontwikkeld wordt ten behoeve van het verduurzamen van behaalde resultaten en het vergroten van de impact van digitale infrastructuren op de gehele sector. Innovatie en experiment gaan hierbij hand in hand met gezamenlijke reflectie op behaalde resultaten en op mogelijke aansluitingen op andere beleidsterreinen (o.a. wetenschap en onderwijs).

CLUSTER 3. Internationale inkadering

Succesfactor 7

Aansluiting op internationale ontwikkelingen

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Bundeling van krachten in Europese context m.b.t. prioriteiten en wet- en regelgeving
 - Gemeenschappelijke vertegenwoordiging in internationale gremia
-

Toelichting:

De Europese Commissie heeft al in een vroeg stadium grote invloed uitgeoefend op de beleidsontwikkeling rond digitaal erfgoed. De komst van Europeana in 2008 heeft dit alleen maar versterkt, bijvoorbeeld op het thema van aggregatie van digitale erfgoedcollecties. Veel vertegenwoordigers uit Nederland en Vlaanderen nemen actief deel aan het Europeana-netwerk en werkgroepen en expertgroepen van de Europese Commissie (zoals de Member States Expert Group on Digitisation & Digital Preservation). Verder heeft het voornemen van de Europese Commissie om te komen tot een 'digital single market' grote invloed op wet- en regelgeving met betrekking tot bijvoor-

beeld auteursrecht, privacy, open data in het algemeen en data uit de publieke sector in het bijzonder. Deze onderwerpen zijn zeer relevant voor de beleidsontwikkeling op het gebied van digitaal erfgoed.

Ook buiten Europa zijn er ontwikkelingen die het digitaal erfgoed in Nederland en Vlaanderen direct raken, bijvoorbeeld het ontstaan van digitale collecties in voormalige kolonies en overzeese gebieden. Unesco zet zich bijvoorbeeld actief in voor het bevorderen van behoud en waardering van digitaal documentair erfgoed.

De Nederlandse en Vlaamse overheid hebben er een gezamenlijk belang bij met hun investeringen snel aan te sluiten op internationale ontwikkelingen, met het oog op efficiëntie en duurzaamheid, en internationale ontwikkelingen ook snel door te laten stromen naar lagere beleidsniveaus en erfgoedinstellingen (zie hieronder).

Aanbeveling 7

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om de verdere beleidsafstemming tussen Nederland en Vlaanderen op het gebied van digitaal erfgoed altijd met een blik naar buiten te doen en actieve deelname aan internationale netwerken op het gebied van digitaal erfgoed aan te moedigen, teneinde visies en ervaringen met andere landen uit te wisselen.

Succesfactor 8

Verbindingen tussen lokale, nationale en internationale belangen

Mogelijkheden voor Nederlands-Vlaamse aanpak

- Spiegeling van aanpak om landelijke en regionale beleidsprioriteiten af te stemmen
 - Gekoppelde / geïntegreerde kennisvoorzieningen
-

Toelichting:

Niet alleen grote door de Nederlandse en Vlaamse overheid gesubsidieerde instellingen beheren digitaal erfgoed, ook kleinere instellingen die regionale en lokale financiering ontvangen of geheel op private fondsen opereren zijn actief op dit gebied. Het is relevant dat zij goed op de hoogte zijn en blijven van veranderingen in internationale wet- en regelgeving en vakinhoudelijke ontwikkelingen. Het rendement van gemeenschappelijke digitale infrastructuren gaat omhoog als juist de kleinere erfgoedinstellingen hiervan kunnen profiteren. Het is belangrijk om in de beleidsontwikkeling de gehele keten van lokaal-regionaal-nationaal-internationaal te overzien. Vanuit

het perspectief van de Taalunie kan op deze wijze ook recht worden gedaan aan de taaldiversiteit binnen het Nederlands in een internationale digitale erfgoedcontext.

Aanbeveling 8

De commissie adviseert het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen om bij de beleidsontwikkeling rond digitaal erfgoed nadrukkelijk de betrokkenheid van lokale en regionale erfgoedinstellingen te garanderen. Deze betrokkenheid kan zich uiten in ondersteuning ten behoeve van deelname aan gemeenschappelijke voorzieningen en kennisplatforms, maar bijvoorbeeld ook in deelname aan internationale projecten en stageprogramma's.

De Commissie Digitaal Erfgoed levert hiermee het resultaat op voor de eerste twee van de drie specifieke vragen die door het Comité van Ministers zijn gesteld. Ze zal zich nu richten op de derde vraag (voorwaarden

voor het publiceren van digitale collecties als open data) en houdt verder de vinger aan de pols bij evoluties in het veld. Indien het Comité van Ministers dat wenst, is de Commissie graag bereid een voorbereidende rol te vervullen in het oppakken van de bovenstaande aanbevelingen. Hiervoor ziet ze de reactie van het Comité van Ministers met belangstelling tegemoet.

Samengevat adviseert de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed het Comité van Ministers de Nederlandse en Vlaamse overheid uit te nodigen:

- bij hun verdere beleidsontwikkeling rekening te houden met de prestaties van erfgoedinstellingen op het gebied van digitale interactie met hun klantengroepen;
- onderzoek naar de impact en het gebruik van digitaal erfgoed te intensiveren;
- een helder en gedeeld waardenkader voor digitaal erfgoed te laten ontwikkelen, bij voorkeur in aansluiting op reeds bestaande kaders voor analoge cultuur en erfgoed;
- met gerichte financiering en waardering de totstandkoming van een gedifferentieerde netwerkstructuur te stimuleren, in Nederlands-Vlaams verband, met knooppunten waarin kennis en voorzieningen bij elkaar worden gebracht en van waaruit ze worden gedeeld;
- een bij voorkeur gemeenschappelijke langetermijnvisie te ontwikkelen op publiek-private verhoudingen in de sector en op de korte termijn meer flexibiliteit in te bouwen in hun inancieringsvoorwaarden zodat ingespeeld kan worden op contextuele ontwikkelingen;
- hun beleid verder te ontwikkelen in directe dialoog met uitvoerende partijen binnen een gedeeld netwerk, zodat enerzijds kan worden aangestuurd op duurzame resultaten en anderzijds bewust ruimte kan worden geboden aan innovatie en experiment, waarvan binnen het gedeelde netwerk kan worden geleerd en waarmee aansluiting kan worden gezocht op andere maatschappelijke terreinen zoals onderwijs en wetenschap;
- hun beleid onderling af te stemmen met de blik naar buiten, met name met het oog op het Europese beleid, en actief deel te nemen aan internationale netwerken op het gebied van digitaal erfgoed, teneinde visies en ervaringen met andere landen uit te wisselen;
- de betrokkenheid van lokale en regionale erfgoedinstellingen bij hun verdere beleidsontwikkeling te garanderen door internationale ontwikkelingen en kansen met ze te delen en ze te betrekken bij gemeenschappelijke kennis en voorzieningen.

Bijlage 1

Instellingsbeschikking & Aanstellingsbrief

Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed

A) Instellingsbeschikking Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed

De algemeen secretaris van de Nederlandse Taalunie,

Gelet op het Besluit d.d. 10 juni 2013 van het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie en het advies *Waardeer Samenwerking, Advies over Nederlands-Vlaams beleid voor het duurzaam beheren, behouden en beschikbaar stellen van Nederlandstalig erfgoed* van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren,

Overwegende

- dat in Nederland en Vlaanderen veel erfgoed digitaal wordt ontsloten in de Nederlandse taal en veel erfgoed zelf Nederlandstalig is;
- dat digitalisering, duurzaam behoud en het bevorderen van het gebruik van digitaal erfgoed vragen om meer en sterkere verbindingen binnen de materiële infrastructuur (informatie, data) en de immateriële infrastructuur (organisaties, netwerken en mensen) ook over nationwale grenzen heen;
- dat vanwege de gemeenschappelijke taal en een gedeeld verleden samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen rond digitaal erfgoed in de rede ligt;

Besluit:

ARTIKEL 1 Begripsbepaling

Er is een Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed, hierna te noemen: de Commissie.

ARTIKEL 2 Taken

De Commissie biedt een structureel platform voor Nederland-Vlaams overleg over digitaal erfgoed en levert input voor een coherente Nederlands-Vlaamse beleidsagenda die zowel bijdraagt aan het realiseren van de nationale ambities ten aanzien van de digitaal

erfgoed als aan het implementeren van de doelstellingen van de Digitale Agenda voor Europa; De Commissie definieert:

- welke lessen kunnen worden geleerd uit grote digitaliseringsprojecten die worden of zijn uitgevoerd;
- wat succesfactoren zijn voor Nederlands-Vlaamse samenwerking in internationale data-infrastructuren;
- wat de voorwaarden zijn voor instellingen om hun collecties en collectiegegevens als open data vrij te kunnen geven, zodat wat gedigitaliseerd wordt, optimaal bruikbaar en herbruikbaar is.

De Nederlands-Vlaamse werkgroep Digitale Bibliotheek rapporteert aan de Commissie. De Nederlandse Taalunie kan nadere aanwijzingen geven aan de Commissie.

ARTIKEL 3 Rapportage

De Commissie rapporteert aan de algemeen secretaris van de Nederlandse Taalunie.

ARTIKEL 4 Samenstelling

- De Commissie bestaat uit ten hoogste 15 leden, onder wie de voorzitter. In de Commissie zetelen vertegenwoordigers van beleidsorganisaties die in Nederland en Vlaanderen verantwoordelijk zijn voor beleid op het gebied van digitaal erfgoed en vertegenwoordigers van uitvoeringsorganisaties en veldorganisaties die een centrale rol spelen bij digitaal erfgoed;
- De algemeen secretaris van de Nederlandse Taalunie benoemt de leden van de Commissie. Een van de leden wordt door de algemeen secretaris aangezocht de voorzittersrol op zich te nemen. Vervangende leden worden benoemd op voordracht van de Commissie;
- De leden van de Commissie ontvangen een

aanstellingsbrief van de algemeen secretaris ter bekrachtiging van hun benoeming in de commissie;

- De Commissie heeft een ambtelijk secretaris. Deze secretaris is een medewerker van de Nederlandse Taalunie;
- De secretariële ondersteuning van de Commissie wordt verzorgd door de Taalunie.

ARTIKEL 5 Beëindiging lidmaatschap

Aan een lid van de Commissie wordt ontslag verleend:

- op eigen verzoek;
- indien het lid niet langer in staat is aan de werkzaamheden van de Commissie deel te nemen;
- indien het lid niet langer in dienst is van een organisatie zoals genoemd in art. 4 a);
- in geval van opheffing van de Commissie.

Vervangende leden worden aangesteld door de algemeen secretaris van de Nederlandse Taalunie op voordracht van de Commissie.

ARTIKEL 6 Werkwijze

De Commissie komt tenminste tweemaal per jaar bijeen en voorts steeds als de voorzitter en leden van de Commissie dit wenselijk achten;

De Commissie:

- bepaalt haar eigen werkwijze;
- kan deskundigen en instanties horen en kan adviseurs inschakelen.

ARTIKEL 7 Kostenvergoeding

- De kosten van de Commissie komen, voor zover goedgekeurd, voor rekening van de Nederlandse Taalunie;
- Onder de in het eerste lid bedoelde kosten

worden in ieder geval verstaan:

- de kosten voor vergaderingen, materiële en secretariële ondersteuning;
- de kosten voor het inschakelen van externe deskundigheid.

Op de niet-ambtelijke leden van de Commissie is de Vergoedingsregeling Externe Vertegenwoordiging (reiskosten en vacatiegelden) van de Nederlandse Taalunie van toepassing.

ARTIKEL 8 Archief

Het archief van de Commissie wordt bijgehouden door de Nederlandse Taalunie en geschiedt met inachtneming van de ter zake geldende bepalingen van de Archiefregeling Nederlandse Taalunie.

ARTIKEL 9 Kennisgeving

Dit instellingbesluit wordt gepubliceerd op www.taalunie.org.

Afschrift van dit besluit wordt gezonden aan:

- de leden van het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie;
- de leden van der Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren.

ARTIKEL 10 Inwerkingtreding, duur

Deze beschikking treedt in werking op 17 maart 2014; De Commissie wordt ingesteld voor de periode 17 maart 2014 tot en met 31 december 2017. Tenzij het meerjarenbeleidsplan 2018 - 2022 van de Nederlandse Taalunie aanleiding geeft om de inzet van de Nederlandse Taalunie op het terrein van digitaal erfgoed te herzien, wordt de instelling van de Commissie stilzwijgend verlengd tot 31 december 2022.

B) Aanstellingsbrief

Geachte heer/mevrouw XXX,

Het verheugt mij dat u bereid bent zitting te nemen in de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed en zo actief wilt bijdragen aan Nederlands-Vlaamse afstemming rond digitaal erfgoed.

De Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed werd ingesteld op initiatief van het Comité van Ministers van de Nederlandse Taalunie dat zich daarbij baseerde op het advies *Waardeer Samenwerking, Advies over Nederlands-Vlaams beleid voor het duurzaam beheren, behouden en beschikbaarstellen van Nederlandstalig digitaal erfgoed* van de Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren. De instellingstermijn van de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed loopt van 17 maart 2014 tot en met 31 december 2017.

De taken van de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed staan beschreven in de Instellingsbeschikking die u vindt in de bijlage bij deze brief.

In de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed zetelen (maximaal 15) vertegenwoordigers van Nederlandse en Vlaamse veldorganisaties, beleidsorganisaties en uitvoeringsorganisaties die een centrale rol spelen bij digitaal erfgoed. De volgende personen hebben inmiddels toegezegd zitting te nemen:

- Uit Vlaanderen: David Coppoolse (Vlaamse Erfgoed Bibliotheek), Hans van der Linden (Departement Cultuur, Jeugd, Sport en Media), Bart De Nil (FARO), Daniel Pletinckx (V-Must-net/ Visual Dimension bvba), Michel Vermote (Archiefbank Vlaanderen), Nico Verplancke (Vlaams Instituut voor Archivering - VIAA), Rony Vissers (PACKED vzw);
- Uit Nederland: Patricia Alkhoven (CLICKNL/ Meertens Instituut), Tjeerd de Boer (OCW/Media en Creatieve Industrie), Elsbeth Kwant (Koninklijke Bibliotheek), Margriet van Gorsel (Nationaal Archief), Marco de Niet (Stichting

DEN), Pieter Vijn (Digitale Collectie/Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid).

Op de leden van de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed is de Vergoedingsregeling Externe Vertegenwoordiging (reiskosten en vacatiegelden) van de Nederlandse Taalunie van toepassing. Deze regeling voorziet in een vacatiegeld van € 100,00 per dagdeel. Vacatiegelden worden toegekend voor het bijwonen van plenaire bijeenkomsten van de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed. De reiskosten worden vergoed op basis van reële kosten (€ 0,19 per km met de auto of kosten openbaar vervoer eerste klas verblijfplaats/werkplaats en vergaderplaats). Voor een vlotte behandeling van deze vergoedingen verzoek ik u bijgaand formulier in te vullen en terug te sturen naar mijn medewerkster Elisabeth D'Halleweyn (edhalleweyn@taalunie.org).

Ik wijs u erop dat de Nederlandse Taalunie verplicht is jaarlijks opgaaf te doen aan de Nederlandse belastingdienst van aan Nederlandse ingezetenen betaalde vergoedingen.

Wij sturen snel een datumvoorstel voor de eerste bijeenkomst. Belangrijk agendapunt zal dan een nadere toelichting op het doel en de werking van de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed zijn.

Ik kijk uit naar een prettige samenwerking.

Met vriendelijke groeten,
Geert Joris

Bijlage 2

Samenstelling Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed

Patricia Alkhoven	Meertens Instituut/CLARIAH/CLICK Cultureel Erfgoed (NL)
Tjeerd de Boer	Ministerie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen (NL)
Kevin De Coninck	Taalunie (secretaris vanaf 1-7-2015)
David Coppoolse	Vlaamse Erfgoedbibliotheek (VL)
Margriet van Gorsel	Nationaal Archief (NL)
Elisabeth d'Halleweyn	Taalunie (secretaris tot 1-7-2015)
Elsbeth Kwant	Koninklijke Bibliotheek (NL)
Hans van der Linden	Ministerie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media (VL)
Marco de Niet	Stichting Digitaal Erfgoed Nederland (NL; voorzitter)
Bart De Nil	FARO (VL)
Daniel Pletinckx	V-Must-net/Visual Dimension bvba (VL)
Michel Vermote	Archiefbank Vlaanderen (VL)
Nico Verplancke	VIAA (VL)
Rony Vissers	PACKED (VL)
Pieter Vijn	Beeld en Geluid (NL)

Aan de workshop van de Taaluniecommissie Digitaal Erfgoed waaruit dit document is voortgekomen, is ook bijgedragen door Remco van Veenendaal (Nationaal Archief NL) en Margreet Windhorst (Bureau Raamwerk).

Colofon

Succesfactoren voor Nederlands-
Vlaamse samenwerking rond
digitaal erfgoed

Aanbevelingen van de Taaluniecommissie

Digitaal Erfgoed

8 oktober 2015

Concept & ontwerp

Room for ID's

© 2015 Nederlandse Taalunie

